

Jordbruket og viktige natur- og kulturgoder - en økonomisk analyse basert på en ny spørreundersøkelse

Oslo / digitalt 15. juni 2023

Henrik Lindhjem med bidrag fra Sveinung K Berg, Anders Dugstad, Wenche Dramstad, Kristine Grimsrud & Ståle Navrud

Seminar / innspillsmøte – prosjektene Verdibalanse, Landwell & LandValUse

Spørreundersøkelse 2023

- Viktig del av VERDIBALANSE-prosjektet, datainnsamling delfinansiert av Landwell-prosjektet
- Formål: Kartlegge folks preferanser for og verdsetting av naturgoder (økosystemtjenester) og kulturarv fra jordbruksarealer
- Særlig vekt på landskapsestetikk, naturmangfold og kulturarv i spørreundersøkelsen
- Inngår som viktig del av sluttrapport på prosjektet
- Gjennomført april-mai 2023, NORSTATs panel
- Svarprosent 23, mediantid 18,6 minutter
- 2050 fullførte svar

--> [Presenterer hovedresultatene her](#)

RAPPORT
JORDBRUKETS BIDRAG TIL NATURMANGFOLD,
KULTURARV OG ØKOSYSTEMTJENESTER I NORGE

Denne undersøkelsen gjennomføres av forskere fra flere institusjoner og handler om hvordan vi skal bruke jordbruksarealer i Norge som inntil nylig er holdt åpne, gjennom produksjon, men som av ulike grunner kan gro igjen. Myndighetene vurderer ulike planer for bruken av disse arealene og svarene fra denne undersøkelsen kan inngå som del av beslutningsgrunnlaget for arealbruken framover. Det er derfor viktig at du tar deg tid og svarer ærlig.

>>

Tenk på et typisk jordbrukslandskap. Hvilke elementer i dette landskapet er viktig for at du skal synes det er fint å se på?

Nevn inntil tre stikkord, en i hver tekstboks. Hvis du ikke har en mening kan du trykke på "Vet ikke".

Noter her:

Noter her:

Noter her:

Vet ikke

Jordbrukslandskapets estetikk oppsummert i ordsdy

Gårdsbruk legges ned og store arealer i Norge er i ferd med å gro igjen.

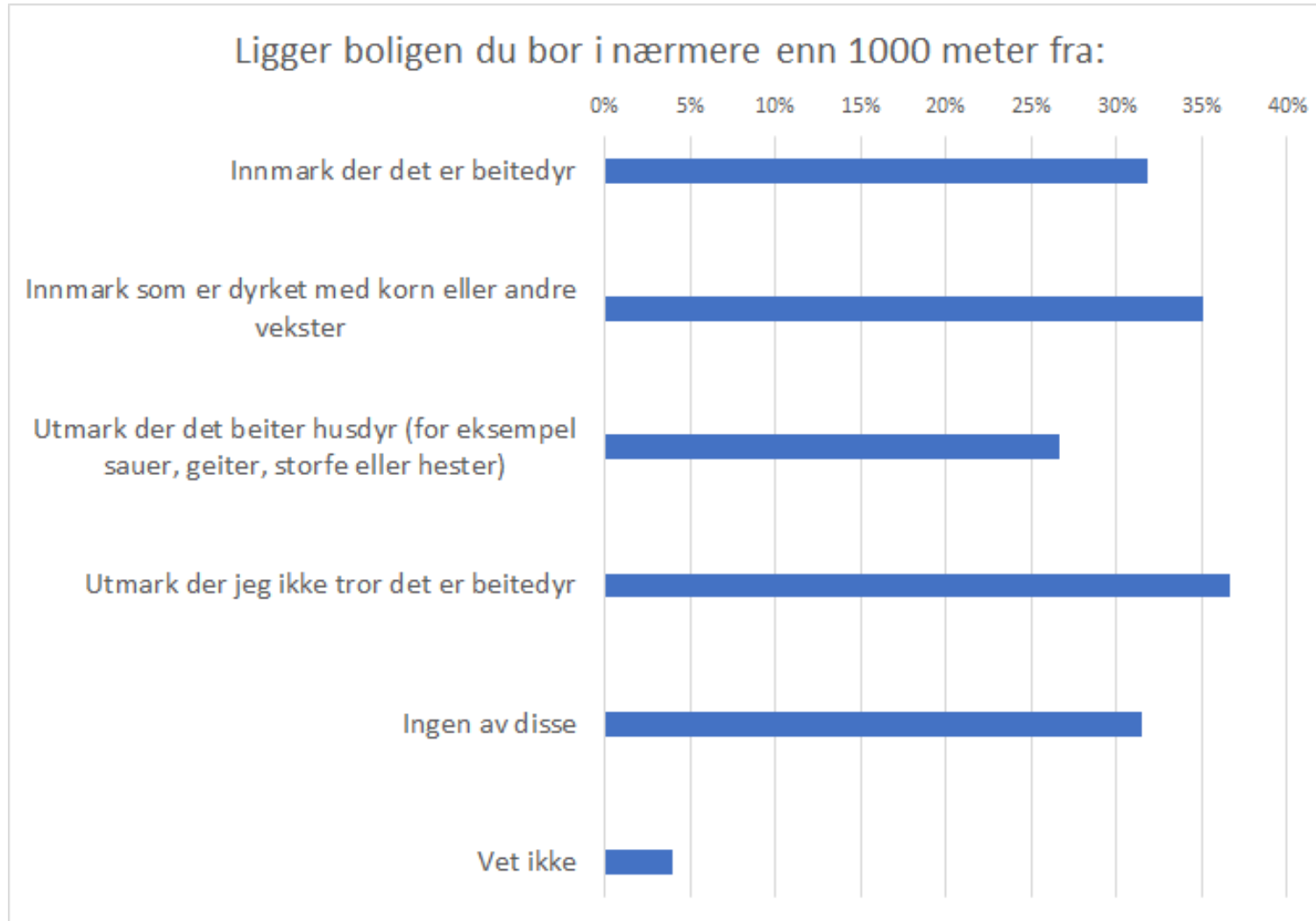
Omtrent 8 500 kvadratkilometer (km²) av tidligere beitet areal spredt over hele landet har de siste tiårene grodd til med skog. Ca. 1 350 km² er i ferd med å gro igjen. Dette svarer til rundt 60 prosent av gamle Vestfold fylke. Til sammenligning er totalt jordbruksareal i Norge som i dag enten dyrkes eller beites til sammen ca. 10 000 km² (rundt 3 prosent av Norges samlede areal).

Gjengroing og nedleggelse av gårdsbruk påvirker landskapet, hvor kulturminner og kulturarv (for eksempel gamle driftsbygninger og stier) kan gå tapt. I tillegg kan gjengroing redusere det biologiske mangfoldet.

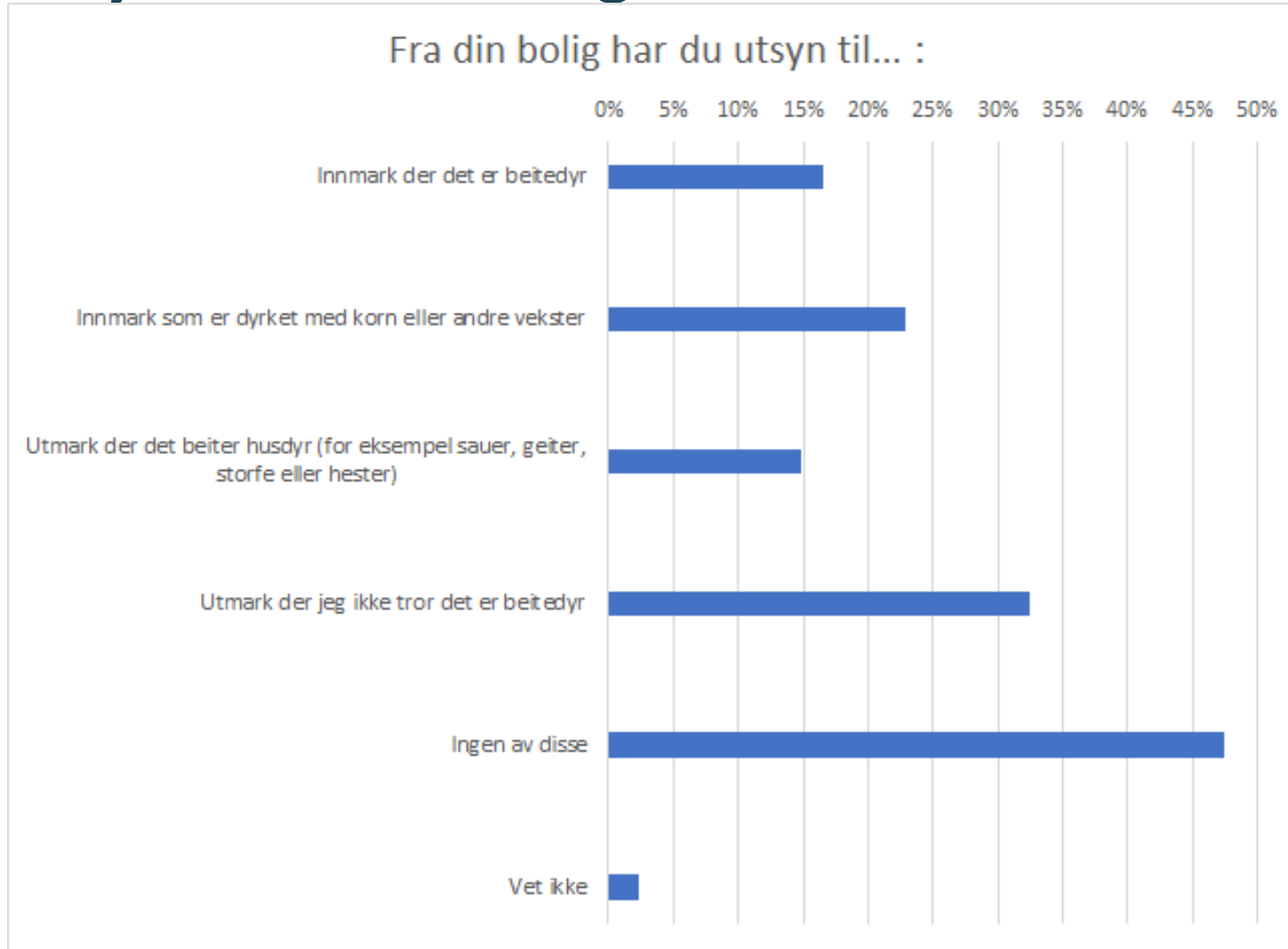
Arealer som risikerer å gro igjen er spredt over hele landet og mye av det er i utmark. Bildene nedenfor viser eksempler på arealer fra tre fylker.

Hvor folk bor i forhold til innmark og utmark

Utsyn til innmark og utmark fra der folk bor

Videre utvikling uten tiltak kan gi ulike konsekvenser

Hvis myndighetene ikke setter inn tiltak mot gjengroing av jordbrukslandskapet, kan den videre utviklingen føre til endringer i:

- Landskapets innhold og utseende (landskapsestetikk)
- Hvilke plante- og dyrearter som trives og bevares (biologisk mangfold)
- Hvordan kulturarven ivaretas - både fysiske ting som stabbur og steingjerder og tradisjoner som aktiv bruk av setre m.m.

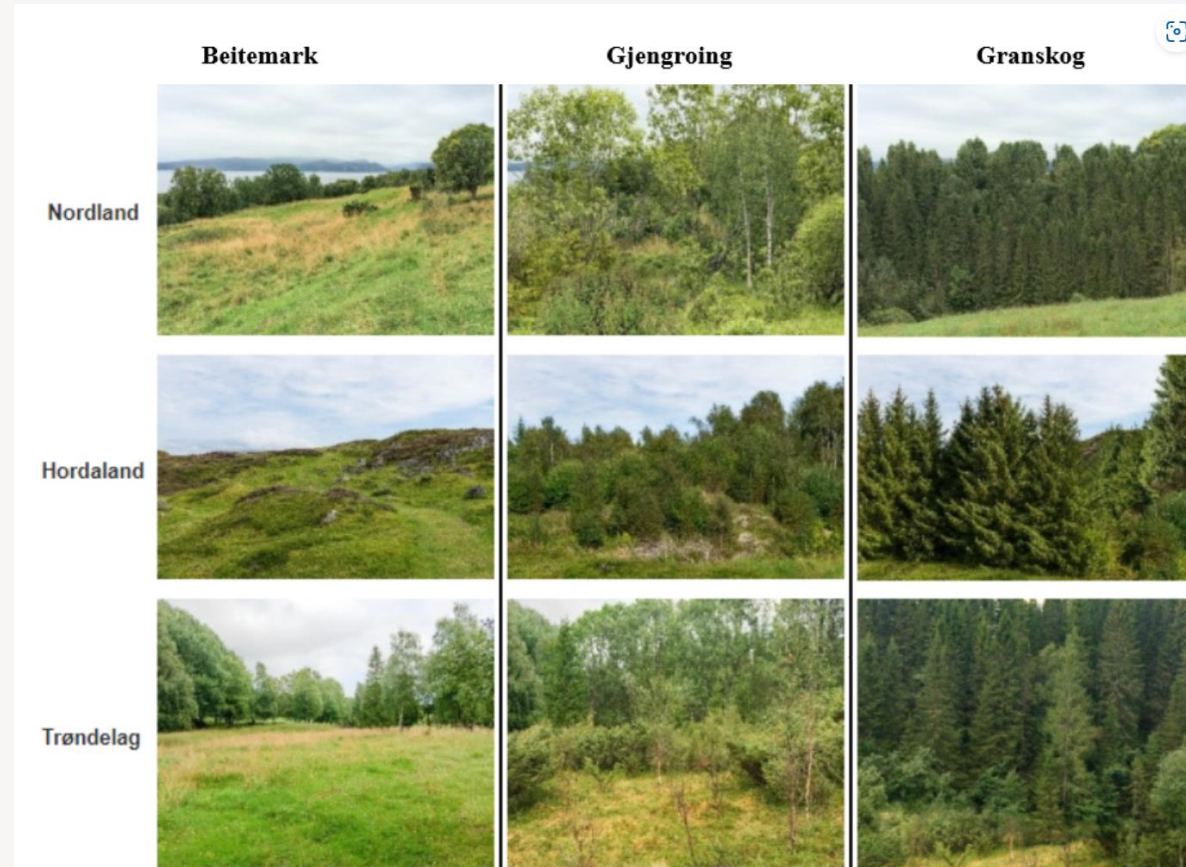
Vi vil nå forklare hvordan disse tre elementene kan påvirkes hvis det ikke gjøres tiltak.

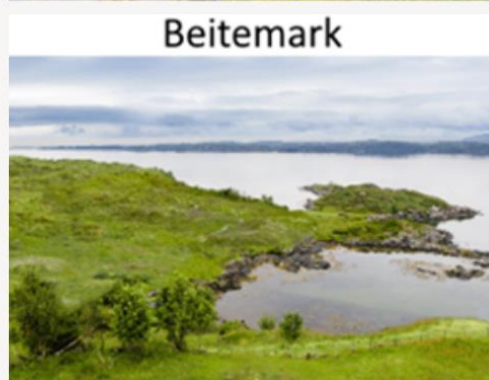
1. Hvordan landskapet ser ut uten aktiv bruk (landskapsestetikk)

De to bildeseriene nedenfor viser hvordan et typisk landskap med beitemark vil se ut om 20-40 år hvis det ikke holdes åpent ved beitedyr eller på andre måter slik som å slå gress og rydde småskog. Bildene er fra ulike deler av landet. Første billedserie viser hvordan arealene etter hvert vil bli til granskog i innlandet, og til løvskog langs kysten hvor det er lite naturlig granskog.

Slik kan det se ut i innlandet:

Slik kan det se ut nær kysten der det er lite naturlig granskog:

>>

2. Reduksjon i plante- og dyrearter (biologisk mangfold) som trives og bevares på arealene

Gjengroing av landbruksarealer som følge av opphørt eller redusert beite, slått (dvs. slåing av gress) eller andre tradisjonelle driftsformer er antatt å påvirke omtrent 560 truede arter på den norske Rødlisten negativt.

For bevaring av disse artene er **tradisjonelle driftsformer, som blant annet beiting** best. Det vil si at ulike typer husdyr (storfe, sauer, geiter og hester) får beite på ugjødset beitemark. Spesielt sommerfugler, biller, sopp og karplanter (blomster- og gressarter) er avhengige av områder med tradisjonell beiting for å kunne leve. Ved tradisjonell drift kan en sørge for at de viktigste leveområdene for de utrydningstruede artene bevares.

Moderne beiting er mer typisk for dagens drift. Det innebærer at kun én type husdyr beiter på innmark som er gjødset og ofte pløyd.

Begge typer beiting holder landskapet åpent og gir en viss melke- og kjøttproduksjon. Det er også mulig å holde vegetasjonen nede på andre måter (for eksempel ved slått med moderne redskap).

Tabellen nedenfor viser at det blir færre leveområder for utrydningstruede arter når man går fra beitemark i tradisjonell drift til moderne drift eller hvis arealene gror igjen og blir til granskog. Gjengroingsarealene og granskogen som etableres til slutt vil inneholde andre arter enn det beitemark gjør. Vi ser i denne undersøkelsen spesielt på de truede artene i tradisjonell beitemark.

Beitemark i tradisjonell drift	Gjengroing	Beitemark i moderne drift	Granskog
			
<p>Mange arter hjemmehørende i tradisjonell beitemark trives</p> <p>Beitemark i tradisjonell drift huser mange arter. Flere utrydningstruede blomster-, gress- og sommerfuglarter er helt avhengige av slike arealer.</p>	<p>Færre arter hjemmehørende i tradisjonell beitemark trives</p> <p>En finner få utrydningstruede blomster-, gress- og sommerfuglarter på gjengroingsarealer sammenlignet med beitemark i tradisjonell drift.</p>	<p>Færre arter hjemmehørende i tradisjonell beitemark trives</p> <p>En finner få utrydningstruede blomster-, gress- og sommerfuglarter på arealer med moderne beitedrift</p>	<p>Svært få arter hjemmehørende i tradisjonell beitemark trives</p> <p>Arealer med tett granskog huser nesten aldri utrydningstruede blomster-, gress- og sommerfuglarter.</p>

3. Reduksjon i kulturminner og kulturarv

Begrepet kulturarv brukes om all den kulturen vi arver etter generasjonene som har drevet jordbruk før oss og inkluderer fysiske spor og aktiviteter knyttet til tradisjoner, håndverk og drift som er levende uttrykk for nedarvet kunnskap som overføres mellom folk. Det kan være fysiske ting som gamle steingjerder, stabbur, gårdsdammer, og tradisjonelle driftsformer som hesjing (se bilder).

Når gårdsbruk legges ned og arealer gror igjen, medfører det at flere av disse kulturminnene og tradisjonene går tapt eller mister sin kontekst. Bildene nedenfor viser eksempler på kulturarv, særlig knyttet til tradisjonell drift.

Kilde: NIBIOs bildearkiv

Betydning av kulturarv knyttet til jordbruket

Myndighetene vurderer tiltak som har ulike virkninger

I de neste spørsmålene ber vi deg vurdere ulike bruk og skjøtsel (drift) av de arealene som er i ferd med å gro igjen, dvs. de 1350 km² vi har nevnt tidligere. Bonden driver jordbruk for å produsere mat og tjene til lønn og investeringer. Mange steder lønner det seg ikke for bonden å holde landskapet i hevd, og derved åpent, ta hensyn til biologisk mangfold eller å ta vare på kulturarven.

Uten bidrag fra fellesskapet gjennom offentlige pengestøtte til aktiv bruk og tiltak vil disse arealene gradvis gro til med skog.

Du vil nå bli spurt om tre tiltak for alternativ arealbruk i rekkefølge. Tiltakene og effekten av dem er vist i tabellen nedenfor. En kan også velge ikke å innføre noen tiltak. Beitemarken vil da gradvis gro igjen og bli til blandingsskog og så til slutt granskog.

- Tiltak A: Støtte til å hindre gjengroing og holde 75 prosent av landskapet (av de 1350 km²) åpent (landskapsestetikk).
- Tiltak B: Støtte til å ta vare på 50 prosent av de truede plante- og dyreartene (biologisk mangfold)
- Tiltak C: Støtte til å ta vare på et representativt utvalg av kulturarven på arealene (kulturarv)

	Uten tiltak	Tiltak A	Tiltak A + B	Tiltak A + B + C
Landskaps-estetikk	Gjengroing	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap
Utrydnings-truede arter på arealene	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart
Kulturarv på arealene	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	Et <u>representativt utvalg</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart

Først vil du bli spurt om tiltak som holder 75 prosent av landskapet åpent (Tiltak A).

Deretter vil du bli spurt om ytterligere tiltak som også tar vare på 50 prosent av det biologiske mangfoldet (Tiltak A + B).

Til slutt vil du bli spurt om ytterligere tiltak for også å ta vare på en representativ del av kulturarven på arealene (Tiltak A + B + C).

Fordel 100 poeng etter hvor viktig du mener det er for deg å bevare henholdsvis landskapsestetikk, biologisk mangfold og kulturminner på jordbruksarealene:

Hvis du ønsker å endre svaret ditt før du trykker deg videre, må du først huke bort det du har svart før du avgir nytt svar.

	Poeng	
Landskapsestetikk (åpne jordbrukslandskaper)	<input type="text" value="0"/> 29	n= 1085 53%
Kulturminner i jordbrukslandskapet	<input type="text" value="0"/> 23	
Biologisk mangfold i jordbrukslandskapet	<input type="text" value="0"/> 48	
Alle er like viktige	☐ 38%	
Ingen av delene er viktig for meg	☐ 3%	
Vet ikke	☐ 6%	
		Total: 0

>>

Hva er det verdt for deg å holde landskapet åpent, bevare biologisk mangfold og kulturminner?

Kostnadene ved eventuelle tiltak vil dekkes av en øremerket skatt per år i 10 år for alle voksne personer i Norge, og vil gå til å støtte forvaltningen av disse arealene. En kan også velge ikke å innføre noen tiltak.

Vi ber deg nå tenke igjennom hva landskap, biologisk mangfold og kulturminner er verdt for deg. Din mening er viktig for myndighetene i deres valg knyttet til arealbruk og tiltak framover.

For hvert av tiltakene, tenk etter om du er villig til og har råd til å betale for det.

Det er ingen riktige eller gale svar. Din ærlige mening er viktig.

Hvis du har næringsvirksomhet eller jobb som kan påvirkes av tiltak, ber vi deg om å holde dette utenfor vurderingen. Det er hva det er verdt for deg som privatperson vi gjerne vil vite.

>>

Virkningene av Tiltak A (landskapsestetikk)

Hvis Tiltak A gjennomføres, blir virkningene som beskrevet i den uthevede kolonnen i tabellen (kolonne 2). I dette alternativet støttes moderne beiting slik at landskapet holdes åpent, men bare 10% av de truede artene vil overleve på sikt. Uten tiltak, så vil arealene gradvis gro igjen, som vil ha den samme effekten på biologisk mangfold (kolonne 1).

	Uten tiltak	Tiltak A	Tiltak A + B	Tiltak A + B + C
Landskaps-estetikk	Gjengroing	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap
Utrydnings-truede arter på arealene	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart
Kulturarv på arealene	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	Et <u>representativt utvalg</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart

Hva er det verdt for deg å gjennomføre Tiltak A (landskapsestetikk)?

Velg i nedtrekksmenyen nedenfor det meste, om noe, du er villig til å betale i en årlig skatt i 10 år for å få virkningene av Tiltak A. Hvis du foretrekker at det ikke gjøres tiltak, kan du velge 0.

Velg en... ▾

>>

Virkningene av Tiltak A + B (landskapsestetikk og biologisk mangfold)

Tenk deg i stedet at det gjennomføres mer omfattende tiltak der myndighetene i tillegg til å holde landskapet åpent også støtter mer tradisjonell beitedrift for å ta vare på biologisk mangfold på arealene (Tiltak A + B).

Hvis Tiltak A og B gjennomføres, blir virkningene som beskrevet i den uthevede kolonnen i tabellen (kolonne 3). Uten tiltak, så vil arealene gradvis gro igjen (kolonne 1).

	Uten tiltak	Tiltak A	Tiltak A + B	Tiltak A + B + C
Landskaps-estetikk	Gjengroing	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap
Utrydnings-truede arter på arealene	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart
Kulturarv på arealene	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	Et representativt <u>utvalg</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart

Hva er det verdt for deg å gjennomføre Tiltak A + B (landskapsestetikk og biologisk mangfold)?

Velg i nedtrekksmenyen nedenfor det meste, om noe, du er villig til å betale i en årlig skatt i 10 år for å få virkningene av både Tiltak A (som du svarte på i forrige spørsmål) og Tiltak B. Vennligst oppgi betalingsvillighet for de to tiltakene samlet her.

Hvis du foretrekker at det ikke gjøres tiltak, kan du velge 0.

Velg en... ▾

Virkningene av Tiltak A + B + C (landskap, biologisk mangfold og kulturarv)

Tenk deg i stedet at det gjennomføres mer omfattende tiltak der myndighetene i tillegg til å holde landskapet åpent og ta vare på biologisk mangfold, også støtter tiltak for å ta vare på kulturarven på arealene (Tiltak A + B + C).

Hvis Tiltak A, B og C gjennomføres, blir virkningene som beskrevet i den uthevede kolonnen i tabellen (kolonne 4). Uten tiltak, så vil arealene gradvis gro igjen (kolonne 1).

	Uten tiltak	Tiltak A	Tiltak A + B	Tiltak A + B + C
Landskaps-estetikk	Gjengroing	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap
Utrydnings-truede arter på arealene	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart
Kulturarv på arealene	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (samme som uten tiltak)	Et <u>representativt utvalg</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart

Hva er det verdt for husholdningen din å gjennomføre Tiltak A + B + C (landskap, biologisk mangfold og kulturarv)?

Marker på skalaen nedenfor det meste, om noe, du er villig til å betale i en årlig skatt i 10 år de tre tiltakene samlet her.

Hvis du foretrekker at det ikke gjøres tiltak, kan du velge 0.

Velg en... ▾

>>

Hvordan vurderer du beløpene du har oppgitt i forhold til tiltakenes størrelse?

Her ser du beløpene du oppga for virkningene av de ulike tiltakene.

Noen oppgir høyere beløp enn de faktisk vil betale. Det kan også være vanskelig å vurdere effektene av de ulike tiltakene opp mot hverandre. Vi ber deg derfor vurdere beløpene du oppga en gang til, slik at du er helt sikker på dem.

Se spesielt på om beløpet du har oppgitt for å holde landskapet åpent (Tiltak A) står i rimelig forhold til de beløpene du oppga for også å ta vare på truede arter (biologisk mangfold) (Tiltak B) og kulturarv (Tiltak C) i tillegg.

Om du vil endre, gjør du det ved å trykke på nedtrekksmenyen i høyre kolonne under. Om du ikke vil endre kan du bare gå videre. Det er ikke noe riktig eller galt svar her.

	Uten tiltak	Tiltak A	Tiltak A + B	Tiltak A + B + C
Landskaps-estetikk	Gjengroing	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap	75 % åpent landskap
Utrydnings-truede arter på arealene	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>10 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart	<u>50 prosent</u> av de 560 truede artene vil bli bevart
Kulturarv på arealene	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	<u>Kun en liten del</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart (<u>samme som uten tiltak</u>)	Et <u>representativt utvalg</u> av kulturarven på arealene vil bli bevart

Endre verdi eller beholde?

Valgte årlig beløp i 10 år

Tiltak A: Mer enn 12000 kroner

Mer enn 12000 ▾

Tiltak A + B: 2200 kroner

2200 ▾

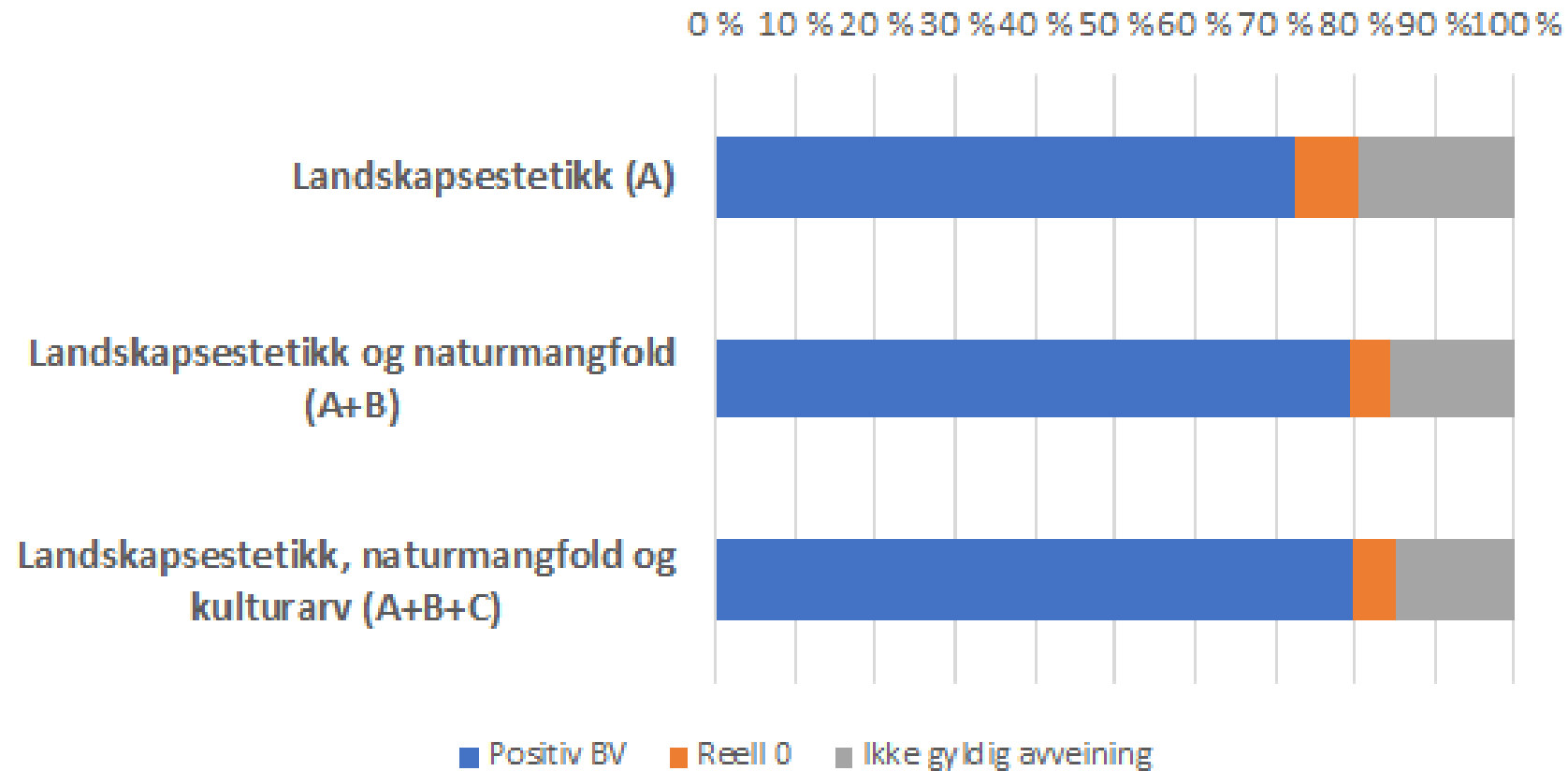
Tiltak A + B + C: 2200 kroner

2200 ▾

>>

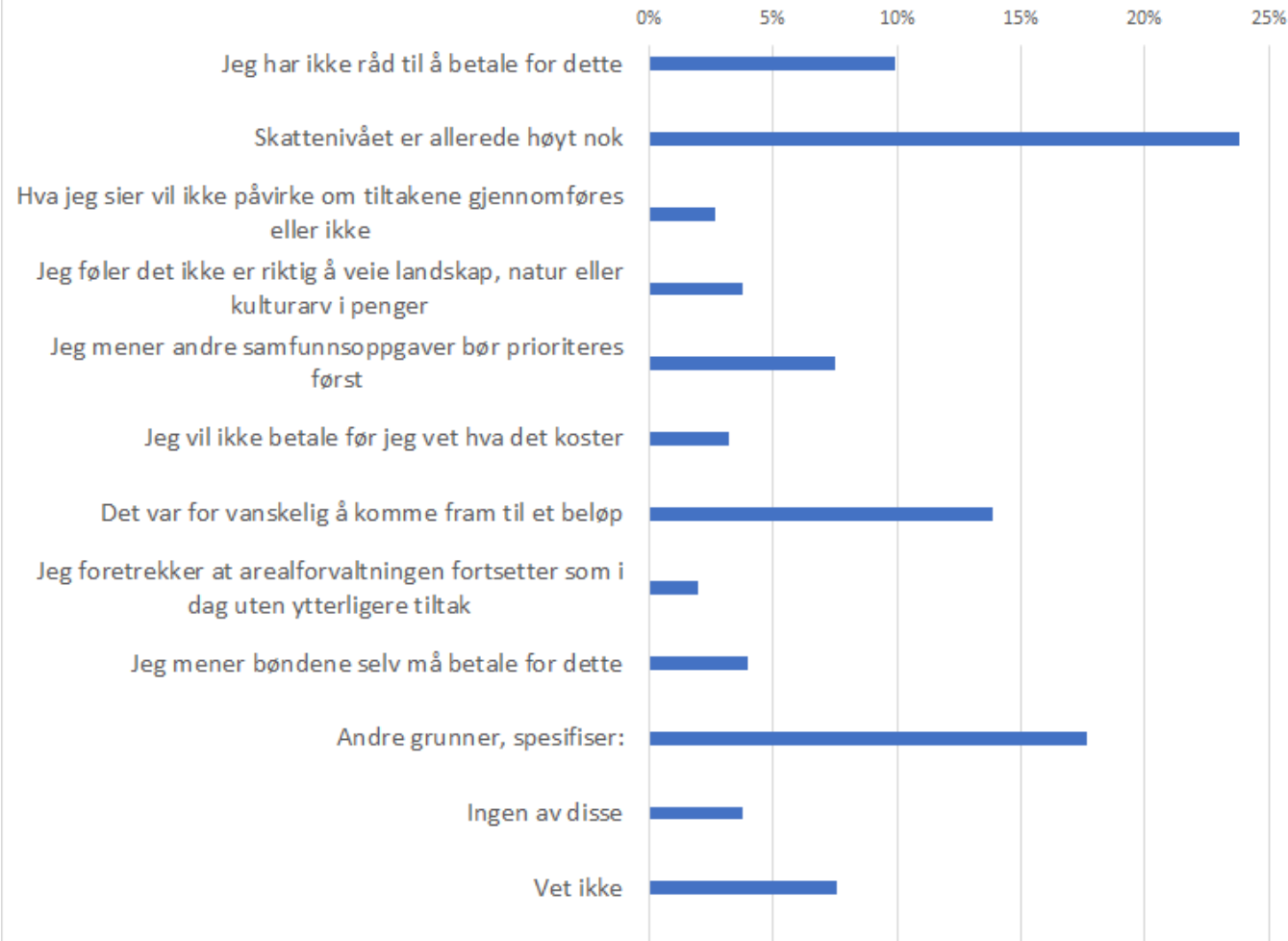
Andel positiv betalingsvillighet?

Prosentandel positiv betalingsvillighet, reell null eller ikke gyldig avveining

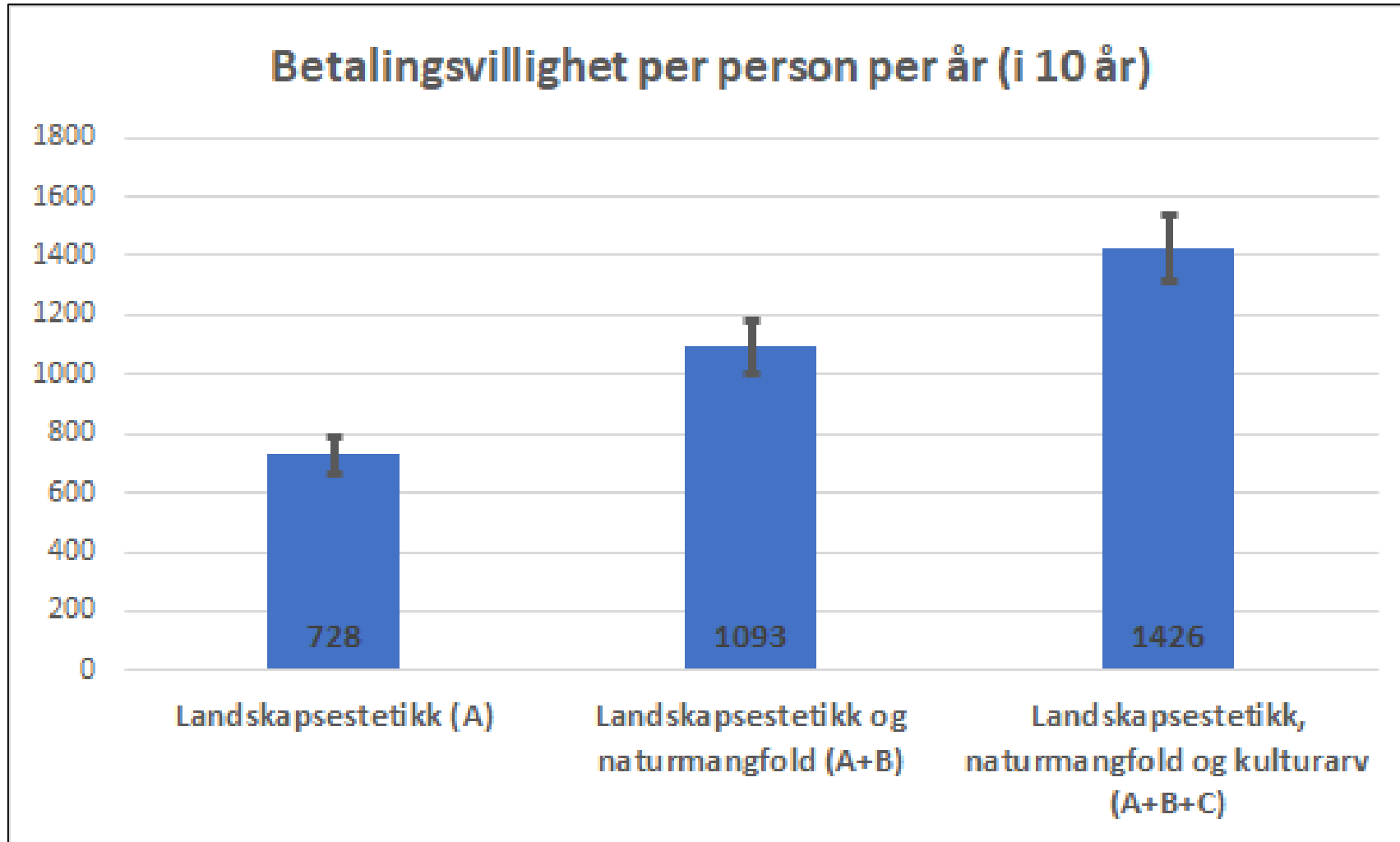

Høyt skattenivå oppgis som vanligste grunn til 0 («protest») (24%), vanskelig å svare («protest») (13%) og har ikke råd (reell null) (10%)

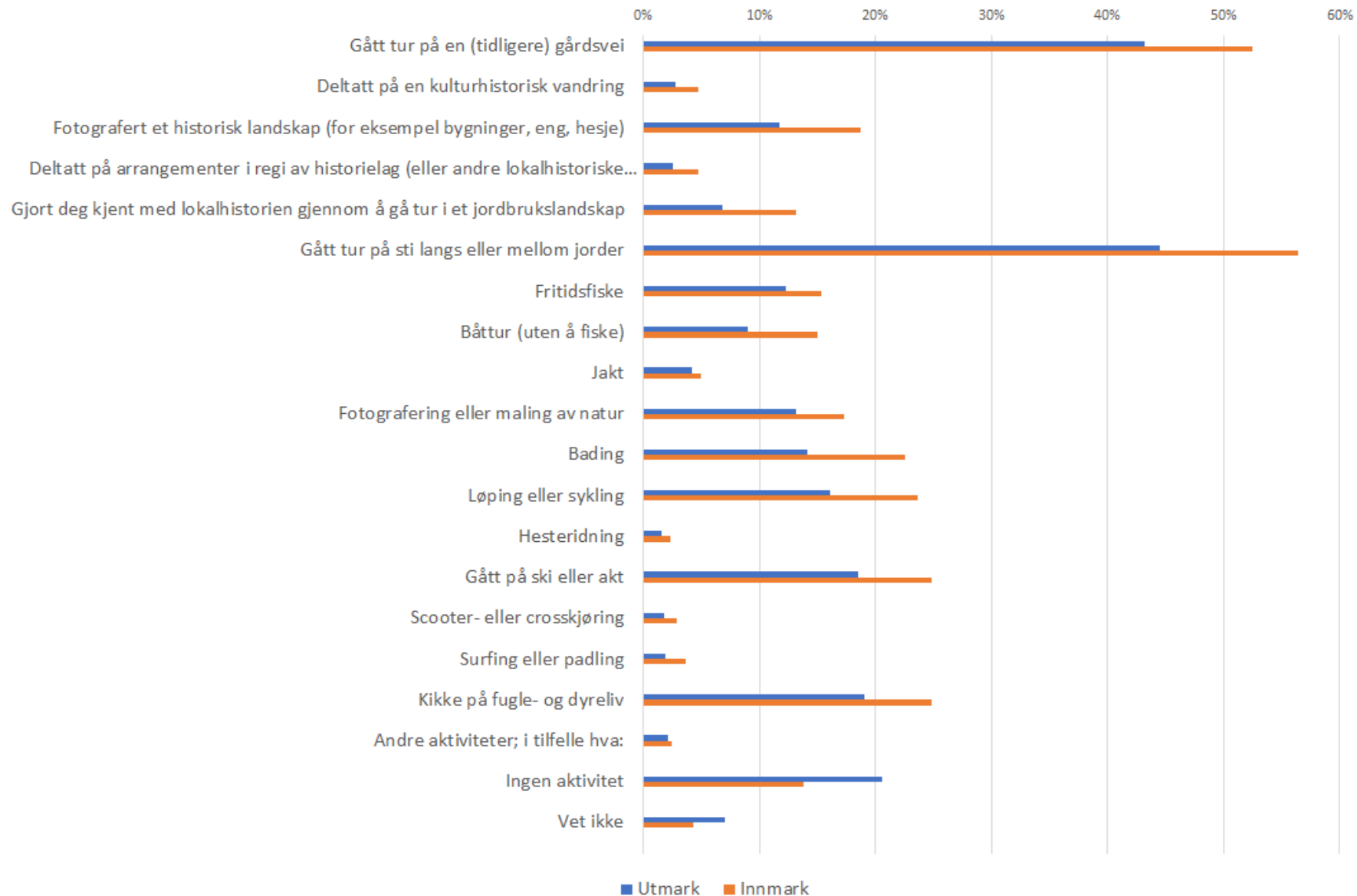
Du har tidligere svart at du ikke er villig til å betale for minst ett av tiltakene eller du har svart «vet ikke». Hva var den viktigste grunnen til at du svarte 0 eller "vet ikke"?

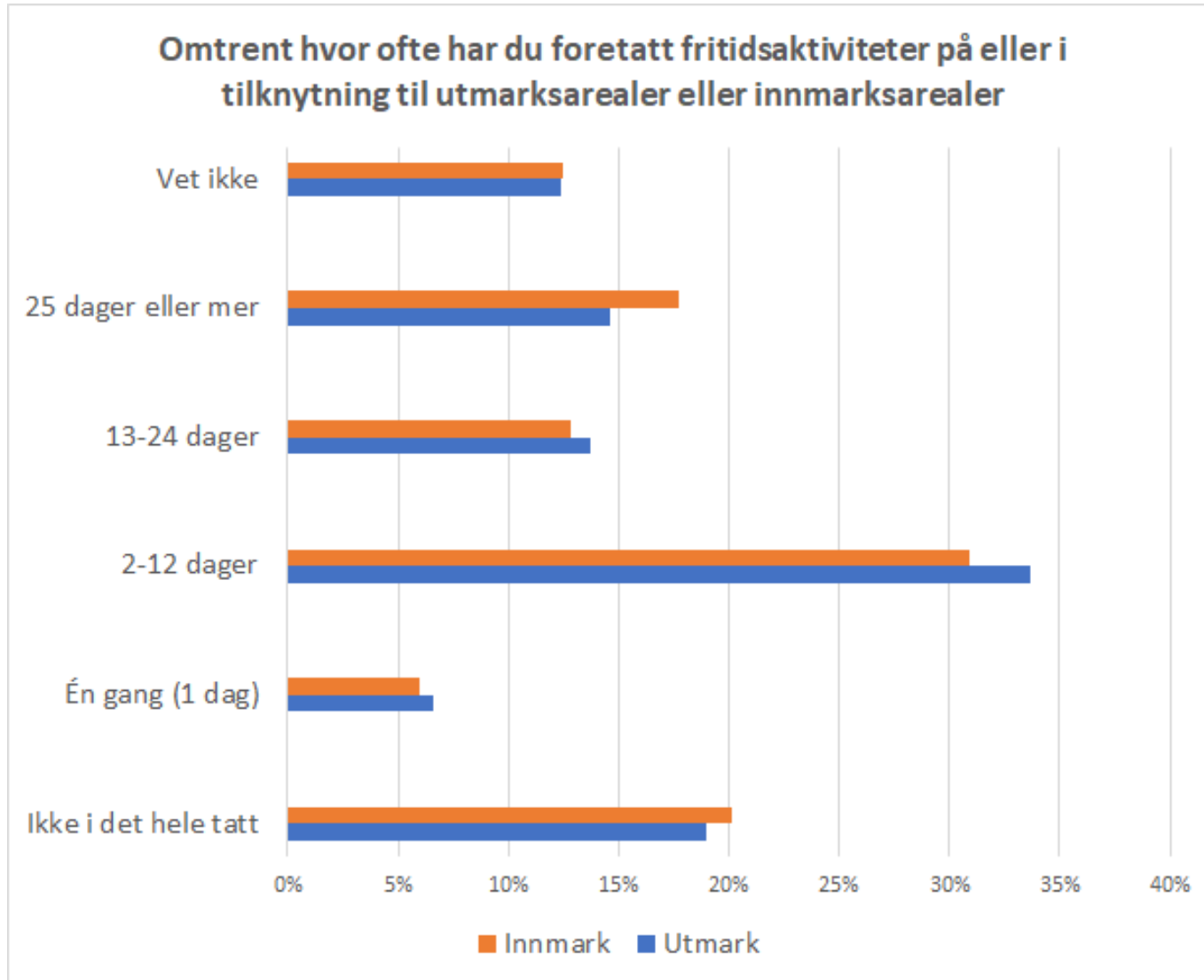

Gjennomsnittlig betalingsvillighet per person

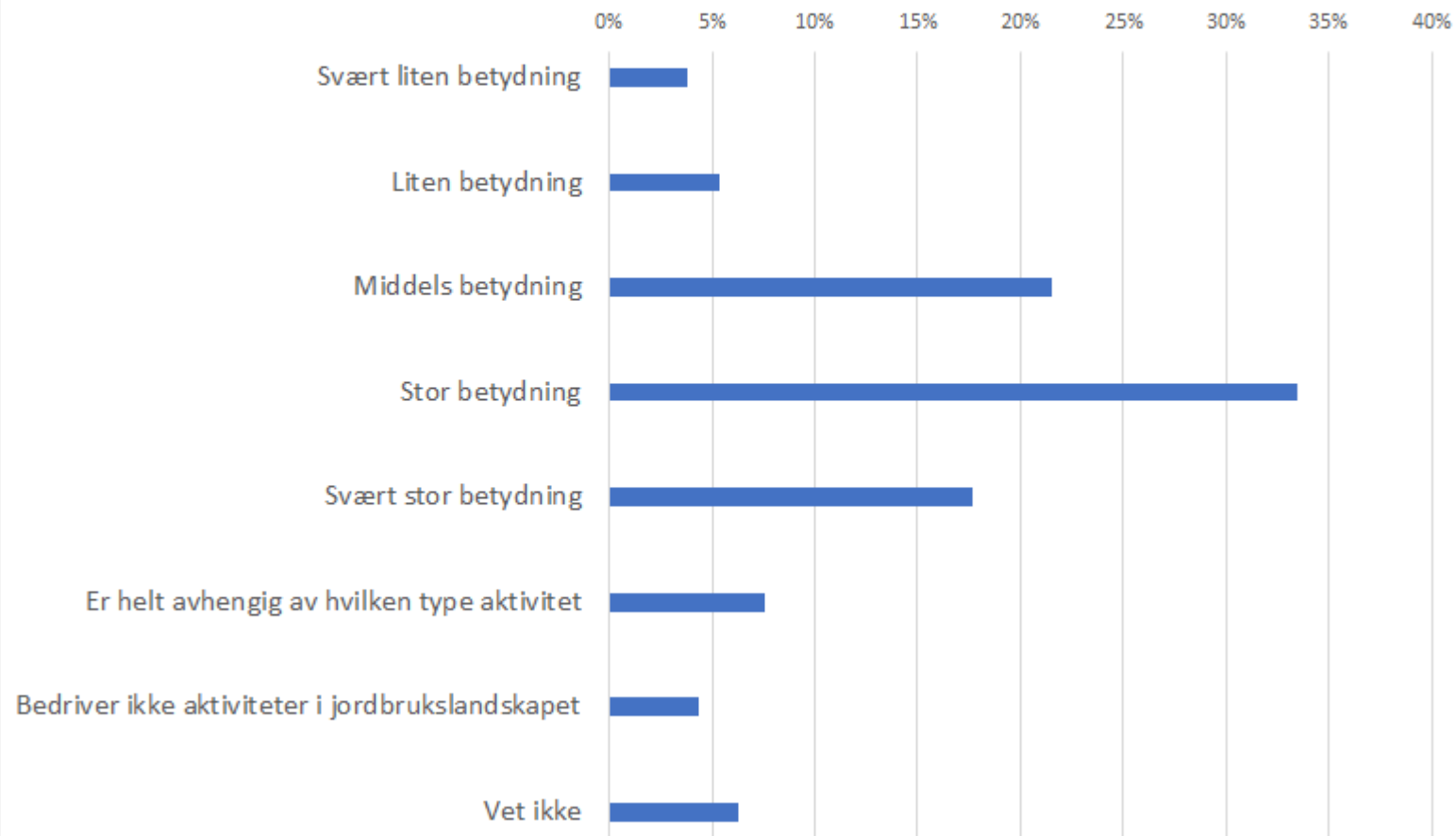

Har du de siste 12 månedene foretatt noen av de følgende aktivitetene på eller i direkte tilknytning til utmarksarealer der det er beitedyr som sauer, geiter eller kuer eller i direkte tilknytning til innmarksarealer i Norge?

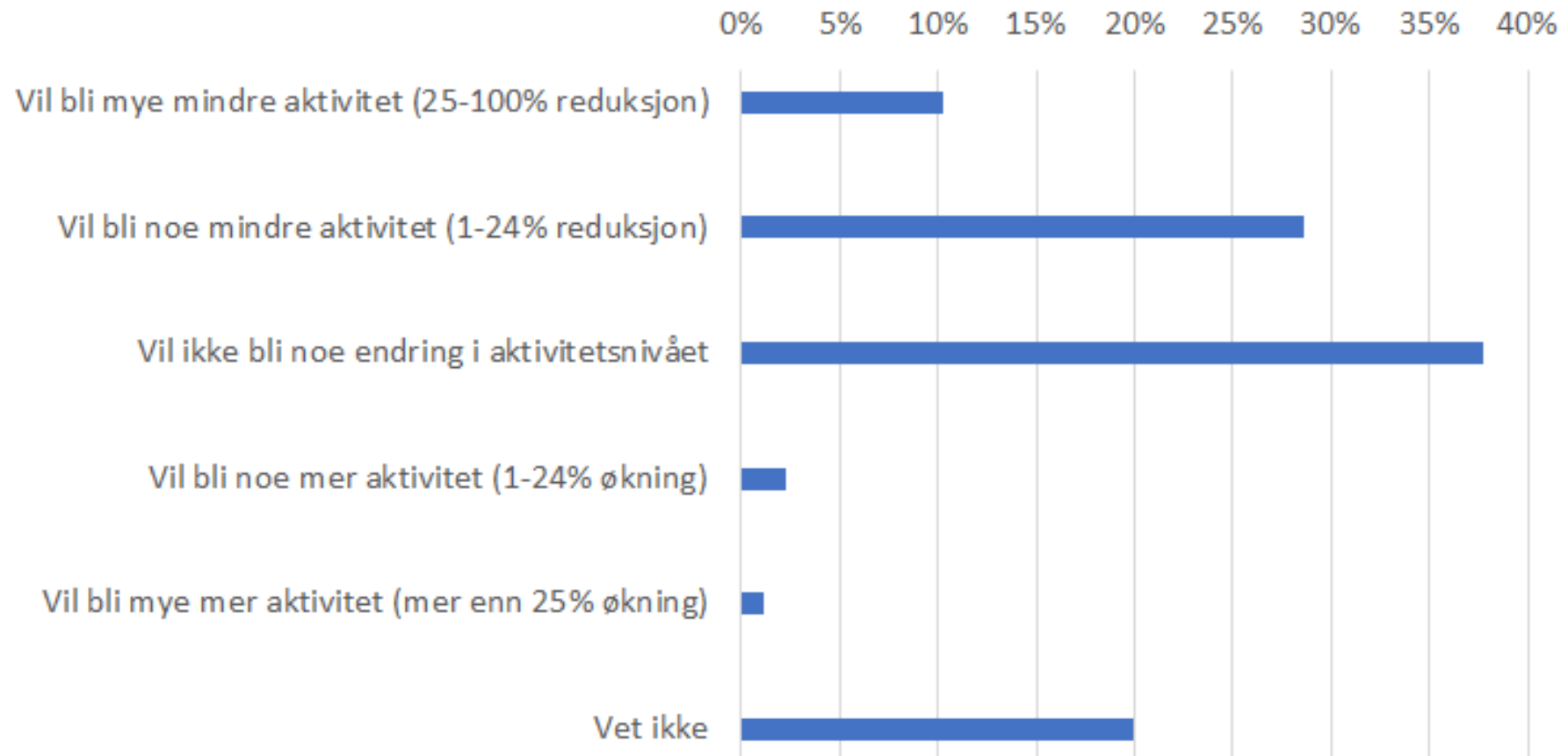

Når du driver med fritidsaktiviteter i jordbrukslandskapet (innmark eller beitet utmark), hvor stor betydning vil du si at landskapsestetikk har for din opplevelse?

Hvis store deler av jordbruksarealene gror igjen, hvordan ville det påvirke omfanget av fritidsaktivitetene dine på eller i tilknytning til slike arealer?

Synspunkt på støtte til landskapsestetikk, biomangfold og kulturarv

Oppsummert og neste steg

- Spørreundersøkelsen ser ut til å ha fungert bra.
 - Mange interessante resultater
- Slutføring av rapport VERDIBALANSE-prosjektet før sommeren
- Beskrivelser og eksempler/illustrasjoner av verdien/betydningen av viktige økosystemtjenester fra jordbruksarealer
 - Landskap, naturmangfold, kulturarv, rekreasjon/friluftsliv mm
 - Også få med de negative virkningene (eks utslipp til luft og vann)
 - Basert på spørreundersøkelsen og andre kilder

RAPPORT
JORDBRUKETS BIDRAG TIL NATURMANGFOLD,
KULTURARV OG ØKOSYSTEMTJENESTER I NORGE

Takk for oppmerksomheten!

